

Doporučení: Ochrana svobody projevu v kontextu návrhu nového trestného činu neoprávněné činnosti pro cizí moc

Úvod

Předkládaný návrh novely trestního zákoníku přináší významné změny v oblasti trestního práva. Vzhledem k možným dopadům na svobodu projevu, chráněnou čl. 17 Listiny základních práv a svobod, je však důležité pečlivě zvažovat obsahová rizika i samotný legislativní proces. V tomto dokumentu proto upozorňujeme na možná rizika s tímto návrhem spojená a navrhuje konkrétní kroky, jak je minimalizovat. Předložený návrh zasahuje i do oblasti škodlivého, avšak stále ještě ústavně chráněného projevu. Na úvod také upozorňujeme, že zde neřešíme aktivitu sběru informací (tzv. OSINT) nebo sledování osob zpravodajskými prostředky, ale pouze šíření informací v kontextu tohoto trestného činu.

Klíčové otázky

1. Ochrana svobody projevu: Nový návrh obsahuje opatření proti činnostem, které by mohly být v rozporu se zájmy České republiky či jejich spojenců. Je však nezbytné zajistit, aby tato úprava nezasahovala do legálních projevů a názorů vyjadřovaných veřejně, protože tyto jsou chráněny čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Klíčové se jeví vyjmout činností spočívajících výhradně ve vyjadřování vlastního názoru. Současný návrh počítá s tím, že podmínkou trestnosti je úmysl pachatele: zde je však nutno upozornit, že stačí i *úmysl nepřímý*, pro který stačí pouhé *srozumění* s následky jednání pachatele, což může být problematické z pohledu verbálních projevů, kdy klademe na jejich autora požadavek, aby ani nebyl srozuměn s tím, že by jeho projev mohl vést k ohrožení nebo poškození zájmů ČR či jejich spojenců, a to pro cizí moc (při současném srozumění s oběma těmito podmínkami a jejich současném splnění).

2. Legislativní proces a jeho rizika: Přijetí zásadních trestněprávních úprav formou přílepku k obsahově ne zcela souvisejícímu zákonu představuje riziko pro právní jistotu, neboť hrozí jejich zrušení Ústavním soudem. Je proto vhodné návrh projednat samostatně a ústavně konformně, aby následně nemohl být zpochybňován jeho soulad s ústavním pořádkem ČR. Vadný legislativní proces vede i k větší právní nejistotě v obsahu nového trestného činu, neboť důvodová zpráva tohoto přílepku je v současné podobě zcela nedostatečná a nelze z ní vyčíst, na které případy tento trestný čin má nebo nemá být aplikován. Kvalitně zpracovaná důvodová zpráva je přitom klíčová z hlediska budoucí interpretace tohoto trestného činu orgány činnými v trestním řízení a především soudy.

3. Úskalí trestněprávního postihu šíření informací pro cizí moc (“měkkých činností”): Novela cílí na aktivity, které mohou ohrozit bezpečnost státu. Je však nutné zajistit, aby právní úprava přesně vymezovala své cíle, aniž by došlo k nechtěnému postihu osob fakticky neplnících roli “špionů”. Jako “činnost pro cizí moc” lze ve znění návrhu vykládat také šíření informací “pouze” vyhovujících cizí moci, přičemž v kontextu hybridní války se předmětem

šíření informací může k oslabení a vyvolání rozkolu ve společnosti stát v podstatě libovolné téma.

V praxi přitom může dojít k situaci, kdy někdo bude šířit toliko své vlastní názory, třeba i v úmyslu ohrozit či poškodit ústavní zřízení, územní celistvost atd., s upřímným obdivem k cizímu diktátorovi, avšak bez koordinace s cizí mocí. Tyto názory však cizí moci objektivně konvenují a podporují její snahy o hybridní působení proti ČR. V takové situaci by se přitom mělo jednat o sice škodlivý, ale stále ještě ústavně chráněný škodlivý projev, který by neměl být trestněprávně postihován. To však samozřejmě neplatí, pokud by tato osoba šíření “svých” názorů koordinovala s cizí mocí či za svoji činnost pobírala odměnu. V takovém případě by tato činnost neměla uniknout pozornosti bezpečnostních orgánů ČR, přičemž orgány činné v trestním řízení by v takovém případě prokazovaly úmysl, a to i úmysl nepřímý (tj. srozumění, že daná činnost může ohrozit či poškodit bezpečnostní zájmy ČR a zároveň srozumění s tím, že tak činí pro cizí moc).

Doporučení

- **Formální oddělení:** Ideální by bylo přílepek z návrhu zákona zcela vypustit a vyřešit ho v souběžně projednávaném tisku k novele trestního zákoníku. Tento krok minimalizuje riziko zrušení návrhu Ústavním soudem pro procesní vady. K tomuto účelu by také specifikace trestného činu a úmyslu zákonodárce v důvodové zprávě měla být mnohem propracovanější, než je nyní.
- **Přesnější definice skutkové podstaty:** V případě převahy zájmu na přijetí nového TZ v rámci projednání tohoto návrhu zákona upřesnit formulaci tak, aby nebyla dotčena ústavou chráněná oblast svobody projevu, a nemohlo docházet ke zneužití této nově navrhované úpravy. To by zajistilo, aby znění zákona přesněji rozlišovalo mezi v podstatě neškodnými činnostmi a skutečnými hrozbami pro bezpečnost státu. Níže představený návrh přitom formulačně vychází z čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení se slovem “výhradně”, což vede k odlišení ústavně chráněných škodlivých projevů od jakékoliv koordinované činnosti pro cizí moc směřující proti bezpečnostním zájmům ČR.

Návrh doplnění tohoto ustanovení:

Neoprávněná činnost pro cizí moc

(1) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude potrestán

a) ten, kdo v úmyslu ohrozit nebo poškodit ústavní zřízení, svrchovanost, územní celistvost, obranu nebo bezpečnost České republiky anebo obranu nebo bezpečnost mezinárodní organizace, k ochraně jejichž zájmů se Česká republika zavázala, vykonává na území České republiky činnost pro cizí moc, nejde-li o činnost spočívající výhradně ve vyjadřování svého názoru slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem.

b) ten, kdo naruší svrchovanost České republiky tím, že na jejím území pro cizí moc sleduje jiného zpravodajskými prostředky, nebo

c) občan České republiky nebo osoba bez státní příslušnosti, která má na jejím území povolen trvalý pobyt, jež v úmyslu uvedeném v písmenu a) vykonává mimo území České republiky činnost pro cizí moc činnost podle písmene a).

Závěr

Navrhovaná opatření musí být pečlivě vyvážena, jak z hlediska obsahu, tak formy přijetí, aby efektivně reagovala na nové bezpečnostní výzvy, aniž by však nepřiměřeně zasahovala do základních práv a svobod občanů. Současný návrh a způsob jeho legislativního přijímání tyto požadavky nesplňují. Mohou tak paradoxně přinést opačný než zamýšlený dopad, protože poslouží jako snadný argument, že jde o nástroj údajné cenzury. Toto “střelivo” má značnou brizanci a vstoupí do volebního klání (například skrze obavy z “novodobé totality”). Implementací námi navržených úprav však lze některé nedostatky napravit. Náš návrh se snaží minimalizovat případné excesy, nezamýšlené dopady, případně snahy o příliš širokou aplikaci nově navrhovaného trestného činu, což jsou obavy, které aktuálně dominují i české veřejné diskuzi.

Za projekt *svobodaslova.online*

JUDr. Jan Hořeňovský, Ph.D.

Mgr. Bc. Petr Ráliš

Ing. Mgr. Oldřich Kužílek